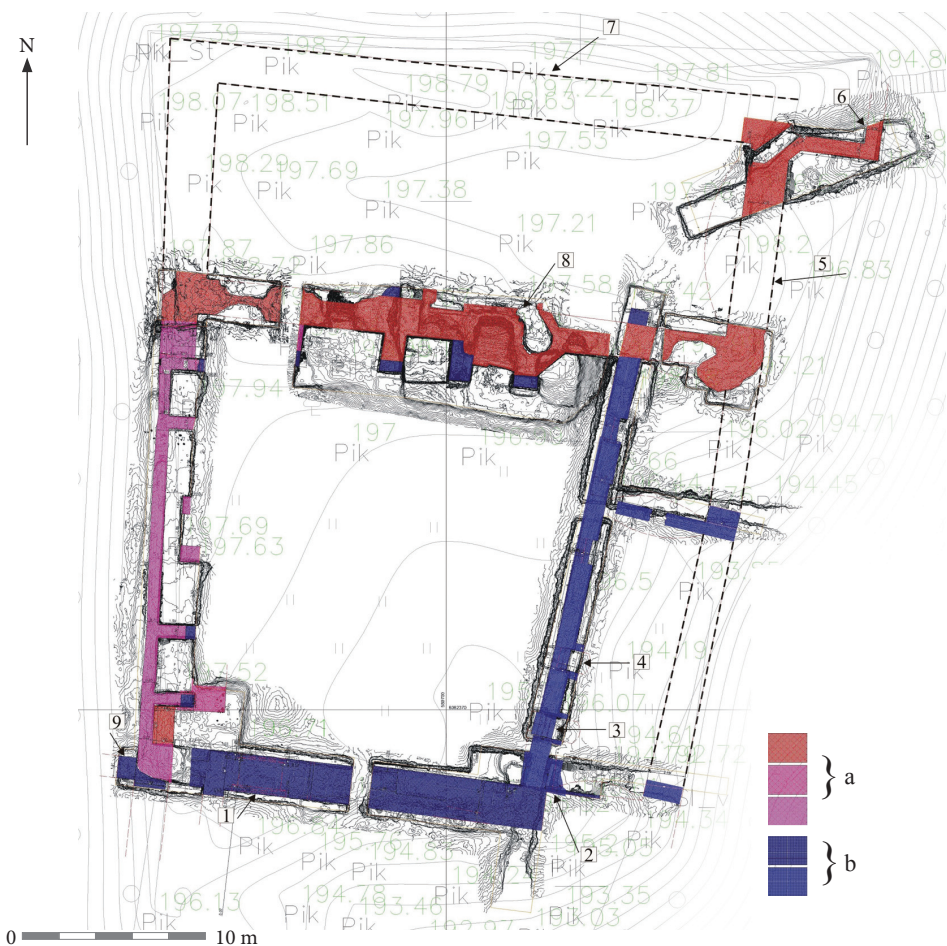


Aušra Zalepūgienė,  
Robertas Zilinskas

## Rokantiškių piliavietė

Rokantiškių piliavietė (A1614) yra Vilniaus mieste, Pavilnių regioniniame parke, apie 2 km į V nuo Naujosios Vilnios geležinkelio stoties, 150 m į P nuo Vilniaus–Naujosios Vilnios geležinkelio tilto per Vilnią, 80 m į PV nuo Vilnios kairiojo kranto, į PV nuo S. Batoro gatvės. Piliavietė įrengta apie 30–40 m aukščio kalvoje – aukštumos kyšulyje, iš Š ir ŠR pusės juosiamame Vilnios slėnio. Jos aikštelė netaisyklingos trapecijos formos, pailga Š–P kryptimi, apie 50x10–40 m dydžio. Rokantiškių (Rakantiškių) vardas rašytiniuose šaltiniuose aptinkamas tik nuo XV–XVI a. 1506 m. Lietuvos Metrikos aktuose minimas Rokantiškių valsčius (*Rokantyska wlośc*). Lietuvos metraštyje įrašyta legenda apie Rokantiškių įkūrimą šių pilį sieja su Alšėnų giminės pradžia. 1530 m. Vilniaus vyskupas Povilas Alšėniškis Rokantiškių pilį pardavė karalienei Bonai Sforcai. XVI a. pilies savininkai keitėsi: kurį laiką ji priklausė Goštautams, kiek vėliau, nuo XVII a. I pusės, Rokantiškes valdė Pacai. Pilis buvo sugriauta karų su Rusija metu (1655 m. rugpjūčio 7 d.) ir po to nebeatstatyta.

Archeologinius Rokantiškių piliavietės tyrinėjimus 1940 m. pradėjo Vilniaus miesto muziejaus archeologai (vadovai Helena ir Vlodzimiras Holubovičiai). Jų metu piliavietėje tirtas apie 400 m<sup>2</sup> dydžio plotas – atkasti statinių pamatai, rasta XVI–XVIII a. plytų, čerpių, koklių. Tyrinėjimų dokumentacija ir radiniai



1 pav. Rokantiškių piliavietėje atkastų mūrų planas: a – mūrai, datuojami iki XV a. intinai; b – mūrai, datuojami XVI–XVII a.; 1 – įvažiavimo vartai; 2 – rūšio skliautas; 3 – laiptai į rūšį; 4 – langas; 5 – spėjamas mūras; 6 – bokštas; 7 – rūmų Š siena; 8 – laiptinė; 9 – spėjamas bokštas. R. Zilinsko brėž.

Fig. 1. Plan of the masonry walls unearthed at the Rokantiškės castle site: a – masonry walls dating up to the 15<sup>th</sup> century inclusive; b – masonry walls dating to the 16<sup>th</sup>–17<sup>th</sup> centuries; 1 – the entrance gate; 2 – a basement vault; 3 – the stairs to the basement; 4 – a window; 5 – a suspected wall; 6 – a tower; 7 – the N wall of the palace; 8 – stairs; 9 – a suspected tower.

neišliko (žr. F. Leški, Zamek w Rękaniszczach, *Prawda Wileńska*, Wilna, 1940 12 25 (Nr. 109)).

1995 m. Rokantiškių piliavietėje archeologinius žvalgymus atliko A. Kuncevičius. Jų metu sudaryta piliavietės toponuotrauka, išmatuota ir užfiksuota dalis rūmų mūrų (Š ir P sienų vidus). Nustatyta, kad Š kalvos dalyje išlikę mūrai yra rūmų pirmojo aukšto sienos. Piliavietės aikštelės V pakraštyje iškastas 3x1 m dydžio šurfas, kuriame aptiktas apie



3 m storio griuvenų sluoksniis. Jame rasta čerpių, keramikos šukių, koklio fragmentas (žr. *ATL 1994 ir 1995 metais*, V., 1996, p. 164–165).

2007 m. piliavietėje archeologas L. Kurila atliko archeologinius žvalgymus. Aikštelė ir šlaitai žvalgyti metalo ieškikliu. Piliavietėje rastos 32 kaltinės viny ir bato pasagėlė. Rūmų datavimui ar raidai patikslinti radinių žvalgymų metu neaptikta. Dalis vinių datuoti mūrinės statybos laikotarpiu (XVI a.), dalis jų bei bato pasagėlė gali būti XVII–XX a. (žr. *ATL*

*2 pav. Rūmų P sienos mūro fragmentai iš PR. A. Zalepūgienės nuotr.*

*Fig. 2. Fragments of the palace's S wall as viewed from the SE.*

*2007 metais*, V., 2008, p. 572).

2008–2009 m. pagal projektą numatoma sutvarkyti piliavietę įrengiant takus, laiptus, standus bei konservuoti piliavietės mūro liekanas. 2008 m. KPIP Verkių ir Pavilnių regioninio parko direkcijos užsakymu piliavietės teritorijoje atkasė mūrus bei nustatinėjo pirminį pilies kiemo paviršių. Darbų metu buvo iškasta 14 įvairaus dydžio perkasų ištiriant bendrą 673 m<sup>2</sup> dydžio plotą (1 pav.).

Piliavietės kalvos Š dalyje atkasta rūmų P siena. Ji 35,8 m ilgio, iki 2,1 m pločio, išlikusi iki 4,5 m aukščio (2 pav.). Siena mūryta iš plytų ir akmenų, naudotos įvairių atspalvių – rausvų, rusvų, raudonų ir rudų 8–8,5x13–14x27–29 cm dydžio plytos. Rišimo būdas gotiškas. Mūras gali būti iki XVI a. vidurio.

*3 pav. Laiptinės mūro fragmentas iš R. A. Zalepūgienės nuotr.*

*Fig. 3. A fragment of the stairwell wall as viewed from the E.*



Tyrimų metu rūmų P sienos ŠR dalyje atkastas suktos laiptinės iš rūmų pirmo į antrą aukštą fragmentas (3 pav.).

Aikštelės ŠR dalyje atkastas rūmų ŠR kampas ir šalia jo esantis bokštelis. Atidengta viena 4,66 m ilgio, 90–92 cm pločio ir iki 1,3 m aukščio bokšto siena, šalia kurios buvo iki 2,6 m storio griuvenų sluoksnis. Nustatyta, kad rūmų kampas sujungtas su bokštu skliautuotu (yra pėda) koridoriumi, kurio abiejuose galuose yra durų staktų guoliai (vienas jų (arčiau rūmų) perdirbtas). Taip pat rasta rūmų skliauto,ėjusio išilginės rūmų ašies kryptimi, pėda. Iš turimų duomenų galima spėti, kad bokštas buvo kvadratinis.

Kiemo V pakraštyje rasta 24,3 m ilgio, 65–83 cm pločio, iki 1,35 m aukščio gotikinio mūro siena su 6 atšakomis į R pusę. Jos iki 2,5 m ilgio, 0,74–1 m pločio ir 1,75 m aukščio. Šalia sienos buvo iki 1,8 m storio griuvenų sluoksnis su plytomis, čerpėmis, lauko rieduliais. Jame rasta kaltinių vinių (dalies jų galvutė yra gelės žiedo formos) (4 pav.), žiestos glazūruotos ir neglazūruotos buitinės keramikos (daugiausia įvairios puodų dalys). Taip pat aptikta polichrominių, glazūruotų ir neglazūruotų plokštinių, karnizinių koklių fragmentų, datuojamų XVI a. 3 dešimtmečiu – XVII a. (5 pav.). Paaiškėjo, kad ši siena Š jungiasi su rūmais, P – su spėjamu bokštu ir gynybine siena. Mūras priklauso gotiškajam laikotarpiui, ta-



0 5 cm

4 pav. Vynys iš kiemo V pakraščio.

A. Zalepūgienės nuotr.

Fig. 4. Nails from the W edge of the courtyard.



0 10 cm

5 pav. XVI a. plokštinių koklių fragmentai.

A. Zalepūgienės nuotr.

Fig. 5. Fragments of 16<sup>th</sup>-century stove tiles.

čiau buvo rekonstruotas renesanso laikotarpyje perstumiant angokraščius skersinėse sienose į R, nuo pastato P galo į pilies išorinę pusę pristatant dvi sienas, kurios greičiausiai laikė kampinį bokštą (?). Naudos įvairių atspalvių,

6 pav. Gynybinės sienos mūro fragmentai iš P.

A. Zalepūgienės nuotr.

Fig. 6. Fragments of the curtain wall as viewed from the S.





8 pav. R piliavietės kiemo pakraštyje atidengto pastato P sienos mūro fragmentai. Vaizdas iš P pusės. A. Zalepūgienės nuotr.

Fig. 8. Fragments of the building's S wall unearthed on the E edge of the castle's bailey. View from the S.



7 pav. Įvažiavimo vartai iš ŠR. A. Zalepūgienės nuotr.

Fig. 7. The entrance gate from the NE.

nuo gelsvo iki tamsiai raudono, 6,5–7x13,5–14,5x26,8–27 cm plytos, dvieliu būdu rištos rusvu vidutinio stambumo ir riebumo skiediniu. Tokios plytos atsirado XVI a. II pusėje ir naudotos XVII a. pradžioje.

Piliavietės kiemo P krašte nuo PV dalyje esančio bokšto (?) atkasta 24,3 m ilgio, apie 2,15 m pločio, iki 1,2 m aukščio gynybinė siena (6 pav.) su PV dalyje buvusiais įvažiavimo vartais, kurių plotis – 2,53 m. Rasti vartai buvo vienvėriai, nes tik V angokraštyje iš vieno kiemo pusės matoma užkarpa su įduba vartų vyriui. R angokraštyje tokios įdubos nėra ir užkarpa siauresnė (7 pav.). Ši siena ėjo lygia-grečiai P rūmų sienai ir formavo trapecinės formos kiemą.

Kiemo R pakraštyje atkasta pastato su rūšiais (daug kur išliko cilindrinio skliauto pėdos) 26,75 m ilgio, 1,07–1,16 m pločio, iki 2,2 m aukščio PV siena (8 pav.), šalia kurios buvo iki 2,5 m storio griuvenų sluoksnis. Jame surinkta įvairių buitinės žistos keramikos dalių, koklių fragmentų bei geležinių vinių. Rūšys buvo dviejų patalpų, su durų anga, dviejų langų į kiemo pusę. Apie angas išilginėje sienoje, skliautuose buvo suformuotos lunetės. Š pastatas jungiasi su rūmais, P – su gynybine siena, priklauso renesanso laikotarpiui. Jis statytas netrukus po gynybinės sienos ir uždarė trapecinės formos kiemą.

Tyrimai vykdyti ir į P nuo piliavietės, esančios kalvos aikštelėje su duobe viduryje. Čia aptikti pavieniai konstrukcijų nesudarančios lauko rieduliai, kurių dalis skaldyti. Galbūt juos galima traktuoti kaip spėjamo medinio bokšto liekanas. Kultūrinio sluoksnio šioje kalvoje nerasta.

Rokantiškių pilies statinių mūrus galima sugrupuoti į 2 laikotarpius: gotiškąjį (iki XVI a. imtinai) ir XVI a. pabaigos – XVII a.

pradžios, kurį sąlyginai galima pavadinti renesansiniu. Pirmąjį galima išskirti į 3 etapus, antrąjį – į 2.

Rokantiškių piliavietės statinių liekanos, greta Slušku, Sapiegu, Pilaitės, Dubingių, Baltadvario, Bijutiškio, Norviliškių, Siesikų, Leonpolio pilių ir dvarų, papildo ne tik Vilniaus apylinkių, bet ir viso Rytų Lietuvos regiono XVI–XVII a. stambesniųjų didikų valdų ir apgyvendinimo plėtros vaizdą.

### Rokantiškės castle site

In 2008, 14 trenches (a total area of 673 m<sup>2</sup>) were excavated at the Rokantiškės castle site (in the E part of Vilnius). Fragments of masonry walls from the castle's bailey (Fig. 1) were unearthed on the castle site's flat top. The S wall of the palace was 35.8 m long, up to 2.1 m wide, and survives up to a height of 4.5 m (Fig. 2). A fragment of the stairs winding from the palace's ground floor to its first floor (Fig. 3) was unearthed in the NE part. The NE corner of the palace and the tower located beside it (its unearthed wall: 4.66 m long, 90–

92 cm wide) were excavated in the NE part of the hill top. A gothic masonry wall which was 24.3 m long, 65–83 cm wide, and up to 1.35 m high with six spurs on the E side was found on the W edge. A curtain wall, 24.3 m long, about 2.15 m thick, and up to 1.2 m high (Fig. 6) with a 2.53 m wide gate (Fig. 7) located in the SW part, was unearthed on the S edge of the bailey. The SW wall, 26.75 m long, 1.07–1.16 m wide, and up to 2.2 m high, of a building with a basement (Fig. 8) was unearthed on the E edge of the bailey.

Various household wheel-thrown pottery sherds, stove tile fragments (Fig. 5), and hand forged iron nails as well as an abundance of tiles and roof tiles were collected in the layer of rubble that was up to 2.5 m thick and discovered beside the masonry walls.

The structures of Rokantiškės castle are from two periods: gothic (up to the 16<sup>th</sup> century inclusive) and the Renaissance (late 16<sup>th</sup> – early 17<sup>th</sup> centuries). The palace had a closed trapezoid shaped courtyard, was burned down by the Russian army on 7 August 1655, and was never rebuilt.